

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

# TÜRK KÜLTÜRÜ

---

SAYI 376

YIL XXXII

AĞUSTOS 1994

---

## TÜRKLER'İN YURDU

Erkin EKREM

Gök Türkler'den bahseden en eski kaynaklardan birisi "Kuzey Devletler'in Tarihi" (M.S. 386-581) adlı eserin (eser, 660 yılında yazılmıştır) "Gök Türk Tezkeresi"dir.(1) Esere göre, "Gök Türkler'in ataları, Batı Deniz'in sağ tarafında oturuyorlardı. Bağımsız bir kavimdiler. Bunlar, Hunlar'ın bir başka ırkı olabilir. Soy adları Aşina olarak biliniyor. Ancak, daha sonraları komşu devletin(2) saldırmasıyla bunlar mağlup olmuş ve tüm soyları yok edilmişti. Yalnızca on yaşındaki bir erkek çocuk kalmış, askerler çocuğun çok küçük olduğunu görünce ona acımış ve onu öldürmemişti. Ancak ayağını ve kolunu keserek bataklık içindeki otlar arasına bırakmışlardı. Bir dişi kurt ona et vererek beslemişti. Çocuk büyüyünce kurtla çiftleşmiş (evlenmiş) ve (kurt) hamile kalmıştı. (Gök Türklerle saldıran) devletin kralı bu çocuğun halâ yaşadığını duyunca tekrar adam göndererek onun öldürülmesini istemiş, ancak gönderilen adam çocuğun kurtla yanyana kaldığını görünce kurdu öldürmek istemiş, ancak başaramamıştı. Tam bu sırada bir mucize gerçekleşerek Kurdu Batı Deniz'in doğusuna götürerek Kao-chang (Turfan)'ın kuzeybatısındaki dağa bırakmıştı. Dağda bir derin mağara vardı ve mağaranın iç tarafında düzce giden yerleri bol otlarla kaplanmıştı. Dört taraf genişliği elli kilometre vardı. Dört taraf hep dağlarla kuşatılmıştı. Kurt bu yerde saklandı. Sonra on tane erkek çocuk doğdu. On tane erkek çocuk büyüyünce dışarıdan kızları getirerek evlen-

- (1) Kuzey Devletleri Tarihi, tarihçi Li yen-shou (ölü, 660-679) tarafından yazılan Çin'in kuzeyinde kurulan "Kuzey Wei (386-534) Doğu Wei (534-550) Kuzey Ch'i (550-577) Batı Wei (535-556) ve Kuzey Chou (557-581) gibi beş sülâleyi kapsayan bir tarihi eserdir. Kaynakça için bak: "Kuzey Devletler'in Tarihi" Chunhua Kitabevi, Pekin, 1974:3285.
- (2) Bu kaynakta geçen "Komşu Devleti" (Ling-kuo) sözcüğünü Bahaeddin Ögel "Lin adını taşıyan memleket" diye çevirmiştir. Bu yanlış. Bak; Aynı yazarın "Türk mitolojisi", 1989, sf. 20 TTK. Ankara.

diler. Sonradan hepsi ayrı soyadına sahip olmuştu. Aşına, işte bu aileden birisidir.”

629-636 senelerinde yazılmış olan “Kuzey Chou Sülalesi” (557-581) adlı eserin “Gök Türk Tezkeresi”nde aynen yukarıdaki “Kuzey Devletler’in Tarihi” adlı eserde belirtildiği gibi yazılmıştır. Yalnızca, ilk oturduğu yer, yani “Batı Deniz” kelimesi yoktur.(3)

641-650 senelerinde yazılmış olan “Sui Sülalesi Tarihi” (581-618) adlı eserin “Gök Türk Tezkeresi”nde, “Gök Türkler’in ataları Batı Deniz’in üst tarafında yaşamışlardı” diye kaydedilmiş, diğer olaylar ise, aynen sıralanmıştır.(4)

766-801 senelerinde yazılmış olan “Genel Tarih” adlı eserin “Gök Türkler’in Tezkeresi”nde bu olayı aynen “Sui Sülalesinin Tarihi”nde olduğu gibi yazıyor. Yalnız, “Çocuk kurt ile çiftleşti ve kurt hamile kaldı... Kurt onu sırtında taşıyarak Batı Deniz’in doğusuna gitti” gibi az bir fark vardır.(5)

941-944 senelerinde yazılmış olan “T’ang Sülalesi Tarihi” (618-960) ve 1061 senesinde yazılan “Yeni T’ang Sülalesi Tarihi” adlı iki eserin “Gök Türk Tezkeresi”nde, “Gök Türkler, Hunlar’ın kuzey bölgesindeki bir kavimdir. Altay Dağı’nın güneyinde otururlardı ve Juan-Juanlara(6) tâbi

(3) T’ang sülalesinin (618-960) tarihçisi Linhu te-fen (582-666) tarafından yazılmıştı. Bak: aynı eser Chunghua Kitabevi Pekin. 1971:907.

(4) T’ang sülalesinin veziri: Wei-cheng tarafından yazılmıştı. Chunghua Kitabevi. Pekin. Bak. aynı eser, 1975:1863.

(5) T’ang sülalesinin tarihçisi: Tu-you (734-812) tarafından yazılmıştı. Shang wu Kitabevi, Shanghai, bak. aynı eser, 1934:1067

(6) Juan-juan. Bazı Avrupalı tarihçiler, çeşitli Çince yazıyla yazılmış olan bu milletin Avar olduğunu söylemektedirler. Soyları Tunguz milletinden olup Altay dil ailesine aittir. İlk önce Hsien-p’ilerin (aynı milletin bir başka soyunda olan kavimdir) hakimiyeti altında kalıyordu. 402 yılında gittikçe güçlenen Juan-juanlar, teşkilatlarını kurdular. Liderleri de kendisini Kağhan olarak ilan etti (Kağhan, hükümdarın ünvanı olarak ilk defa kullanılmıştı)

Gök Türkler bunların hakimiyetinde demircilik yapıyordu. 552 senesinde Gök Türkler’in lideri Tüman, Juan-juanlara saldırmış ve liderleri intihar etmişti. 554 senesinde Gök Türk lideri Mulkan Kağhan tekrar Juan-juanlar mağlup olarak dağılmışlardı. bak. Milletler sözlüğü, 1987:856 Shanghai tz’su Shu Naşıyatı, Shanghai.

olmuşlardı. Soyu çok kalabalık olup Tüman'a gelince (552) yavaş yavaş güçlendiler" diye yazıyor. Yalnız, ilk oturduğu yer hakkında hiç bahsetmemiş.(7)

1297 senesinde yazılmış olan "Eski Kaynaklar Hakkında Genel İncelemeler" adlı eserin "Gök Türk Tezkeresi"nde ise, "Genel Tarih" adlı eserle hiçbir fark yoktur, aynı şeyler kaydedilmiştir.(8)

Bu ana kaynaklarda, Gök Türkler (Türkler)'in eskiden Batı Deniz'in kuzeyinde ve Batı Deniz'in üstünde yaşadığı kayıtlanmaktadır. Fakat bu kaynaklar tarihçilerin dikkatini çekmemiş, dolayısıyla Batı Deniz'in nerede olduğu hakkında gerek Çin'de, gerekse Avrupa'da ciddi incelemeler yapılmamıştır. Çin'e göre, "Batı Denizi", haritaya baktığımızda Aral Gölü, Hazar Denizi ve Akdeniz'den birisi olması gerek.

Biz başka bir Çin kaynağı ile bu konuya girmek istiyoruz:

Gök Türkler'den evvel, Türk milleti denilen T'ieh-le'ler (Tölüsler) hakkında, "Kuzey Devletler Tarihi" adlı eserin "T'ieh-le Tezkeresi" şunları yazmaktadır (9):

"T'ieh-le'lerin atası Hunlar'ın evlatlarıdır, soyu en çok olup Batı Deniz'in Doğusundan başlayarak, dağ ve vadilerde yerleşerek uzanan ve bitmeyen alanda yaşamaktadır. Tuğra Nehri'nin (Tuğra, Orhun ve Selinger adlı üç nehrin civarında 745'te Uygurlar devlet kurmuştu) kuzeyinde, P'uku, Tungura, Uygur, Bayirgu ve Fu-luo'lar yaşıyordu. Bunların hepsinin ünvanı Erkin (İrkin)'dir. Men-chang, T'u-j'u-he, Sau-chieh, Hun, He ve Sirlar gibi kavimlerin de yirmibin askeri vardır. Yi-wu'nun (bugünkü Kum-mol) batısı, Yen-chi'nin (bugünkü Karışehir) kuzeyi Tanrı Dağ'ın eteğinde Çibil, Po-luo-chin, Su-p'o, Wu-hu (oğuz), He-Ku, Ye-clih, Yü-ni-hu gibi kavimlerde yirmibin asker vardır. Altay Dağ'ın güneybatısında

(7) T'ang Sülalesi Tarihi, T'ang sülalesinin veziri chao-yin tarafından yazılmıştı. Chung hua Kitabevi, Pekin, Kaynak için bak. aynı eser, 1975: 5153

Yeni T'ang Sülalesi Tarihi, Sung Sülalesinin (960-1279) tarihçisi Sung-ch'i tarafından yazılmıştı. Chung hua Kitabevi, Pekin. Kaynak için bak. aynı eser, 1975:6028.

(8) Yüan Sülalesi'nin (1206-1368) tarihçisi Ma tuan-lin tarafından yazılmıştı. Shang wu Kitabevi: Shanghai, bak. aynı eser, 1936:2687

(9) bak. not 1, 1974:3303

Sirtaduş, Chih-le, Shi-p'an ve Ta-ch'iler gibi kavimlerde on bin askeri vardır. K'ang Devleti'nin (Samarkant) kuzeyden A-Te suyuna (Volga Nehri) kadar K'e-chih, He-chieh (Hazar Kazar), Pa-hu (Bulgar), Pi-ch'i-en (Peçenek), Chü-hai, He-pi-hsi, He-ts'o-su, Ba-ye-muo ve ye-ta gibi kavimlerde otuz bin asker vardır. Te-yi denizin doğu ve batısında Su-lu-chieh, San-su-yer (saksin), Mi-ts'u (Moksha), Sa-hu gibi kavimlerde sekiz bin asker vardır. Fu-lin (Doğu Doma İmparatorluğu)in doğusunda Ench'ü, A-lan (Alani), Pei-ju-chiu-li (Bashkiris) ve Fu-wen-hun gibi kavimlerde yirmibin insan vardır. Kuzey Deniz'in (Baykal Gölü) güneyinde Tupe'ler yaşıyorlar. Adları değişik olsa da, hepsine T'ieh-le deniliyor. Onlarda hükümdar yoktu, genelde Doğu ve Batı Göktürklerle bağlıdırlar.(10)

Sui Sülalesi Tarihi, "Genel Tarih" ve "Eski Kaynaklar Hakkında Genel İncelemeler" adlı eserler de aynı bilgileri vermektedir.(11)

"T'ang Sülalesi Tarihi" de, sadece Çin'e yakın olan T'ieh-le kavimlerini kayıtlamıştır.(12) "Eski T'ang Sülalesi Tarihi"nde T'ieh-le hakkında fazla malumat bulunmamaktadır.

Lin-Kan'ın "Gök Türk Tarihi" ve Ma Chang-shau'nun "Gök Türkler ve Devletleri" adlı araştırmalarında, Gök Türkler'in T'ieh-le milletinin bir kavmi olduğu iddia edilmektedir.(13) T'ieh-le'ler Baykal Gölü güneyinde, Tuğra Nehri'nin kuzeyinde, Altay Dağ'ın batısında, Cınhar vadilerde, Yenisey Nehri'nin üst tarafında, hatta Hazar Denizi ve Volga Nehri'nin civarında hep Türkçe konuşan T'ieh-le'ler yaşamaktadır.(14)

(10) Kaynakta, bazı kavimler hakkındaki açıklamalar için bak. 1978 Chang-hsin-lian, "Çin ve batı arasındaki trafik Tarihi üzerindeki incelemeler", 1978:122-141. cilt 1 Chunghua Kitabevi, Pekin.

(11) Sui Sülalesi'nin Tarihi, T'ieh-le Tezkeresi, 1973:1879. Chunghua Kitabevi, Pekin.

Genel Tarih, T'ieh-le Tezkeresi, 1936:1080 Shang wu Kitabevi, Shanghai, Eski kaynaklar hakkında genel incelemeler, 1936:2698 Shang wu Kitabevi, Shanghai.

(12) T'ang Sülalesi'nin Tarihi, T'ieh-le Tezkeresi, 1925:5343

(13) Lin-Kan, Gök Türk Tarihi, 1988:25 İç Moğolistan Halk Naşırıyatı. Huhohot.

Ma chang-shou. Gök Türkler ve Devletleri, 1961:6.2. baskı. Shangha: Halk Naşırıyatı. Shangha:.

(14) Ma chang-shou, Gök Türkler ve Devletleri, 1961:6.

Gök Türk Tezkeresi ve T'ieh-le Tezkeresi'nde bahsedilen Batı Deniz'in aynı yer olması gerekir. Çünkü aynı yazarın yazdığı aynı kitabın iki bölümüdür.

"Batı Deniz"; hakkında bir seyahatname daha vardır. 751 senesinde Talas Savaşı'nda esir düşmüş olan bir Çinli asker, Türkistan'dan Batı Deniz'e gidip, oradan deniz yolu ile Çin'in güneyindeki deniz limanına ulaştığı hakkında bir seyahatname yazmıştı. "752 yılında Batı Deniz'e ulaştım... Batı Deniz'in bu tarafında (doğusunda) Araplar ve Farslar yaşamaktadır.." (15) dediğine göre, İran ve Arabistan'ın batısının, ya Kızıl Deniz, ya Akdeniz olması lâzımdır.

T'ieh-le'lerin Tezkeresi'nde, T'ieg-le'lerin en batısında Fu-lin adlı bir memleket vardı. Normalde, Çin'de; bu memleket Doğu Roma İmparatorluğu ve bu günkü İstanbul'un batısındaki Akdeniz kıyılarında bulunan devletler demektir ve Fu-lin'in karşılığı da Frank olduğu tesbit edilmişti. (16) Farsça'da Farang, Doğu Türk dilinde Firang, Avrupa'da Franks denilen bu sözcük, Çin kaynaklarında zaman zaman değişik yeri adlandırmıştır.

Tu-huan'ın seyahatnamesine (752 yılında) göre, "K'u adlı memleket Araplar'ın batı sınırındaydı, Fu-lin memleketi K'u memleketin batısındaydı. Buna Ta-ch'in de deniliyor ve bir milyondan fazla askeri vardır. Zaman zaman Araplarla çatışıyorlardı. Bu ülkenin batısı Batı Akdeniz'e ulaşmaktadır, güneyi Güney Deniz'e ulaşmaktadır, kuzeyinde Ka-sak Türkleri yaşıyordu...", Hem batısı deniz, hem güneyi deniz olan yer şu andaki Türkiye olması lâzım.

T'ang Sülalesi Tarihi (618-960) eserinde, "Fu-lin, daha önceki Ta'ch'in Roma İmparatorluğu (büyük Ch'in) devletidir. Batı Denizin üstünde olup, bazen denizin batısındaki devlet deniliyor. Batısı denize ulaşmış, güneydoğusu Farslarla sınırdadır. Bu bölgenin genişliği yüz Li (2 Li=1 kilometre) olup dört yüzden fazla şehri vardır. Askerleri ise bir milyon civarında..." (17)

Sung Sülalesi Tarihi (960-1279) eserinde, "Fu-lin ülkesinin güneydoğusunda Mich-li-sha (Melik Şah) devleti vardır. Kuzeyi denize ulaşıyor,

(15) Tu-huan'ın seyahatnamesi. bak. Wang-kou-wei Araştırmaları, 1968: 5679 Wen hua Naşiryatı. T'a: pei.

(16) Batı bölgelerin yer adları, 1965:26-29 Hua Shi Naşiryatı, T'ai-Pei.

(17) T'ang Sülalesi Tarihi, Fu-lin Tezkeresi, 1975:6260

kırk seferlik uzaklıktadır. Batısında denize ulaşıyor, otuz seferlik uzaklıktadır..."(18)

Eski Kaynaklar Hakkında Genel İncelemeler adlı eserde, "Fu-lin, otuz seferlik uzaklıkta Batı Deniz var, doğusunda Araplar var..."(19) deniyor.

Kullandığımız kaynaklara göre, Fu-lin ülkesinin batısı da deniz, kuzeyi de deniz, güneyi de deniz olup; kuzey denize kırk seferlik, batı denize otuz seferlik bir mesafede. Ve güneydoğusunda Arap-Farslar'ın mevcut olması, şüphesiz ki, bu Fu-lin denilen memleketin coğrafi yerinin Anadolu olduğunu göstermektedir. Her bir bölgesi elli kilometrekareli, dört yüz şehir ve bir milyonluk orduya sahip olabilen devlet ise, şüphesiz ki Bizans İmparatorluğu'dur. Ve Batı Deniz'in üstünde oturması, coğrafi yeri Türkiye'nin kuzeybatısında olması lâzım veya daha batısı olabilir, 7.-12. yüzyıllar arasında Çin kaynaklarında bahsedilen Batı Deniz şüphesiz ki, Akdeniz'dir.

Gök Türk Tezkeresi ve T'ieh'le Tezkeresine gelelim. Gök Türkler'in ataları eskiden Batı Deniz'in kuzey ve üstünde oturuyordu. Batı Deniz'den Baykal Gölü'ne kadar Türkler yaşıyordu gibi bahsedilmesine göre Türkler'in ataları bugünkü Kafkasya, Suriye ve Anadolu gibi büyük bir alanda oturuyormuş. İşte Türklerin anayurdu burasıdır.

T'ieh-le'lerin Tezkeresi'nde, Batı Deniz'den başka, A-te Suyu ve Te-yi Denizi'nden bahsedilmişti. Bu tezkereye göre, A-te suyunun Samarkant'ın kuzeyinde olması, Hil ırmağını düşündürüyor.(20) Te-yi Denizi, Chang

(18) Sung Sülalesi Tarihi, Fu-lin Tezkeresi, 1977:14124 Chunghua Kitabevi, Pekin.

(19) Aynı eser, 1936:2664

(20) Çin ve batı bölgeler arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmacı Chang Hsin-lian'ın dediğine göre, A-te Suyu Volga nehridir.

bak. not 10, 1978:32

Marçur dönemindeki (1644-1911) Orta Asya tarih, coğrafya araştırmacısı ve Büyük Elçisi Hung-ch'un, Aral Gölü, Hazar Denizi ve Karadeniz hakkındaki araştırmasında, Çinliler Aral Gölü'ne "Tuz Gölü" diyorlar, ve T'ang Sülalesi Tarihi'nin Gök Türkler'in Tezkeresi'ndeki Lei-chu denizinin de Aral Gölü olduğunu iddia etmektedir. Hung-chun. Yuan Sülalesi'nin Tarihi hakkındaki tercüme, araştırmalar ve eklemeler, 1903:5013 Kuang wen Kitabevi, Pekin. 1903.



hsinlian'ın araştırmasına göre Hazar Denizi'dir.(21) Hung-chun'de aynı fikirledir.(22) Araştırmamıza göre, Çin kaynağındaki Batı Deniz Aral Gölü de değil, Hazar Denizi de değil. O zaman Batı Deniz'in Akdeniz olduğunda şüphe yoktur.

Moğollar'da Türklere benzeyen bir kaynak daha var. "Moğollar'ın Gizli Tarihi"nde şunlar aktarılmaktadır:(23)

"Moğolların atası Tanrı'nın yarattığı bir boz kurt ve bir beyaz geyik'in evlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu ikisi birlikte T'eng chi-si Denizi'nden geçerek Onon (Onan)(24) nehrine kaynak olan yere gelmiştir..."

Li-wen-t'ian'ın araştırmasına göre, T'eng chi-si Denizi bugünkü Hazar Denizi'dir.(25) Aslında T'eng chi-si, Moğolca'da "Deniz" demektir. Özel olarak Hazar Denizi diye kullanılmaktadır.

Moğolların atası Hazar Denizi'nden geçerek gittiğine göre, bunlar eskiden Hazar Denizi'nin batısında yaşamış olmalıdır. Kanımca, Moğollar bu olayı Türkler'den almış olabilir. Çünkü, "Moğolların Gizli Tarihi"nden sonraki yazılan tarihî eserlerin hiçbirinde bu konudan bahsedilmiyor.(26)

(21) bak. not 10, 1978:34

(22) Hung-chun, Yuan Sülalesi'nin Tarihi (1271-1368) hakkındaki tercüme-ler, araştırmalar ve eklemeler, 1903:5014

Bu araştırmada, Hazar Denizi'ne Türkler'in eskiden Tarahan dediğini ve Te-yi kelimesinin Tarahan'dan çıktığını söylüyor. Ayrıca, Yuan Sülalesi Tarihi'nde bahsedilen K'uan-tian-chi-si Denizi'nin de Hazar Denizi olduğu araştırılmaktadır. bak. aynı eser, 1903:5015

(23) Li-wen-ti'an. Moğollar'ın Gizli Tarihi. 1903: 4037-4040. Kung wen Kitabevi, Pekin, 1903.

Ahmet Temir. Moğollar'ın Gizli Tarihi, 1948:1-3 T.T.K. Ankara, 1948 Ayrıca bak. Bahaeddin Ögel, "Türk Mitolojisi" 1989:69-70; Eberhavol, Çin'in Şimal komşuları, 1942:86. T.T.K. Ankara.

(24) Onon ve Onan. Cengizhan'ın ilk oturduğu yer adıdır. bak. B.Y. Vladimirtsov, Moğollar'ın İçtimai Teşkilatı, T.T.K. Ankara, 1987:65

(25) bak. not 23. Li wen-t'ien, 1903:4039

(26) Moğol dilinde yazılmış olan tarihî eserler, "Moğollar'ın Gizli Tarihi"nden başka, "Altan Tobçi, "Altan Debter" (bu iki eser farklıdır. Biri dünyada tanınmıştır, diğeri ise tanınmamıştır) ve "Hatun ündüsünü



Türkler'in ana yurdu hakkında gerek Türkiye, gerek Avurpa'da çok araştırmalar yapılmıştır. Tarihçiler Çin kaynaklarına dayanarak, Altay Dağları'nı Türkler'in ana yurdu kabul ederken, sanat tarihçileri Tanrı Dağları-kuzeybatı Asya sahasını, bazı kültür tarihçileri İrtiş-Urallar arasını, veya Altaylar-Kırgız bozkırları arasını veya Baykal Gölü'nün güneybatısını göstermişler; bazı dil araştırmacıları da Altaylar'ın doğusunun veya Kingan silsilesi bölgesinin, veya 90. boylamın doğusunun Türk ana yurdu olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bazıları Altay-Ural dağları arası, Hatta Hazar Denizi'nin kuzeydoğu bozkırlarının asıl Türk yurdu olduğu ihtimalini ortaya sürmüşlerdir.(27)

Tarihçiler Türk milletini araştırırken, ilk olarak M.Ö. 86 yılında yazılan Çin'in ilk resmî tarihi Shih-chi'ne dayanıyorlar. Halbuki, bundan evvel bir çok siyasi tarih ve kültürle ilgili kitaplar da vardı. Shih-chi'nin yazarı zaten otuzdan fazla kaynak kitapdan faydalanmıştır. Bu eserde ilk olarak Hunlar'a rastlanıyor ve Hunlar'dan az önce Junglar Tiler gibi kavimlere de rastlanmaktadır. Bunlar, M.Ö. 8. yüzyıllarda Çin'in kuzeyinde yaşamaktadır ve bunlardan çok evvel, yani M.Ö. 2000'li yıllarda Türk milletine mensup olan ve Çin kaynaklarında "Uzaktan gelen" bu kavimler hakkında Çin'den başka tarihçiler ciddi araştırmalar yapmamışlardır. Bu "Uzaktan gelen Kavimler" M.Ö. 3. yüzyılda ortaya çıkmış olan Hunlar'ın temel milleti olmuştur.(28) Shih-chi eski Türk kavimleri hakkında daha derin, daha geniş araştırmamış, dolayısıyla, eski Türkleri araştırmacılar hep Ural Altay ve Moğolistan'da aramışlardır. Bu nedenle, Türkler'in ana yur-

erdeniyein tobçıya" yazılmıştı, fakat Moğollar'ın Menşei hakkında "Moğollar'ın Gizli Tarihi"ndeki gibi değil, Budizmle bağlayarak bambaşka bir efsaneye dayanıyor.

- (27) İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü. 1988:47. Boğaziçi Yayınları, İstanbul

Z. Velidi Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş, 1981: 9-10 Enderun Kitabevi, İstanbul

Osman Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, 1981:70. Nakışlar Yayınevi, İstanbul.

Laszlo Rasonyi, Tarihte Türklük, 1971:2-3 T.T.K. Ankara.

- (28) Çin alimi Wang kuo-wei'nin Hunlardan evvel yaşamış olan Türk kavimleri hakkında bir araştırması vardır. Kaplumbağa, banbu ve Tunç üzerindeki Çince yazıtlar ve çok eski tarihî kaynaklara dayanarak kısmen Türk kavimlerini incelemiştir. bak. Wang kuo-wei, 1968:564-588

du yukarda bahsedilen bölgelerde olmuştur. Halbuki, eski Türkler Akdeniz ve Hazar Deniz'inin arasında yaşıyordu ve M.Ö. 3 bin yılında güney Sibirya'ya ulaşmıştı. Sonunda güneye inerek Çin'in kuzey bölgelerine gelmişti.

Türkler'in ırkı, eskiden Mongoloid diye gösterilmişti. Son yarım asır içinde yapılan antropolojik incelemeler, Türkler'in beyaz ırka mensup bulunduklarını göstermiştir. Meselâ, bunlar koyu renkli saç, hafif esmere çalan beyaz ten, brakisefal kafa, orta boy uzunca-beyaz yüz, hafif çekik-fakat Mongoloid olmayan gözü olanlar Türkler'dir. Europid adı verilen grubun Turanid tipindeki bu Türkler, önce Dolikosefal halindeyken Mongoloid ile karışmıştı. Sonra da Brakisefallarla tekrar karışmışlar.(29)

Bu konuyu arkeolojik buluntularla en iyi şekilde inceleyen Ruslar'dır. 1951-1958 yılları arasında Rusya bilim adamları Güney Sibirya'daki ırklar hakkında yoğun halde çalışmışlardır.

Sibirya'nın Yenisey nehrinin civarındaki Minussinsk vadilerinde, M.Ö. üçbin yılı ile M.Ö. ikibinli yıllar arasında bir grup Dolikosefal (protoeuropean) denilen beyaz ırktan oluşan halklar burada yaşıyorlarmış. M.Ö. 12. yüzyıllara kadar ırklarında bir değişiklik yoktu. Burdan sonra, arkeolojik ve antropolojik araştırmaların sonucunda, Dolikosefal tipindeki ler Mongoloid tipindekiler ile karışmış. M.Ö. 12.yüzyıllarda bu bölgelere Brakisefal tipindekiler yerleşmiş ve Dolikosefal-Mongoloid karışım olanlarla tekrar karışmışlar, böylece Mongoloid tipi azalmış ve beyaz ırk biraz saf kalmıştır. Güney Sibirya'daki yerli halklara (Mongoloidler) benzemeyen bu grup insanların, Ting-lin'ler(30) olduğunu Ruslar isbat etmiştir. Ve

(29) İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, 1988:46

Laszo Rasonyi, Tarihte Türklük, 1971:7

(30) Ting-linler. Bazı Çin kaynaklarında Ti-li de deniliyor. Bu kavim, M.Ö. 3. yüzyıllarda, Çin kaynaklarına göre, Baykal Gölü'nün doğusuyla Altay Dağı'nın kuzeyinde yaşamaktadır. M.Ö. 3. yüzyılda ve M.Ö. 49 yılında iki defa Hunlar tarafından hakimiyet altına alınmışlardır. Daha sonra, Baykal Gölü'nün doğusunda, İrtiş nehrinin batısında ve Balkaş Gölü arasında yaşamışlardır. M.Ö. 72-M.S. 85 yılları arasında defalarca Hunlarla savaşmış ve Hunlar'ın batıya sürülmesinde mühim rol oynamıştır. M.S. 25-220 yılları arasında kısmen Ting-linliler güneye inmiştir. 420-589 yılları arasında bugünkü Pekin, He-pei ve Shan-hsi eyaletine inmişti. Çoğunluktaki Ting-liler eski yerinde kalmış ve 265-420 senelerinde Çince kaynaklarda bunlara Ch'ih-le ve Tieh-le denmiştir. bak. Milletler sözlüğü, 1987:4

Çin toprağındaki ilk medeniyeti bu grup insanların Çin'e götördüğünü veya etkilediğini iddia etmişlerdir.(31)

Türkler'in batıdan doğuya göç etmesi Ruslar'ın araştırmalarıyla uyum sağlıyor. Tarihi, arkeolojik ve antropolojik araştırmalar da, hep bizim fikrimize destek vermektedir.

Bahaeddin Ögel, antropolojik, arkeolojik ve bir sürü araştırmalar üzerinde çalışarak, Türkler'in ataları Orta Asya'dan Güney Sibirya ve Kazakistan'a sızmış olduğunu aktarmıştır.(32)

Şemseddin Günaltay, "Türk Tarihi'nin İlk Devirinden-Yakın Şark" adlı eserinde, antropolojik, arkeolojik ve tarihî kaynaklara dayanarak, Mezopotamya Kültürü'nden Orta Asya kültürüne kadar incelemiş, Türk atalarının doğuya göç etmesi ve bu sırada Orta Asya'nın yüksek kültürünü Güney Sibirya ve Çin'e götürmesi, Sümer Kültürü'nün (Mezopotamya kültürü) Türk atalarına olan tesiri hakkındaki konuları kaleme almıştır. Türkler'in bu tür kültürü tarihin karanlıklarına gömülen devirlerden itibaren Çin'e götürmüş olduğunu göstermektedir.(33)

Yukarda kullandığımız araştırmalar şunu anlatmaktadır. Mongoloid tipinde olmayan, beyaz ırkın Turani tipindeki bir grup insanlar, tarihin karanlık zamanlarında ve M.Ö. üçbinli yıllarda Güney Sibirya ve kuzey Çine yerleşmiş ve bu grup insanlar Türkler'in atası olup, yerli Mongoloid insanlarla karışarak bugünkü Türk milleti ortaya çıkmıştır.

(31) S.V. Kisilev, Genç Sibirya'nın Eski Çağı, Moskova, 1951, s. 43-44, 103, 142,-145, 456, 494.

Rus sınırında bulunan Tunç kültürü ve Çin'in Shang kültürü arasındaki ilişkiler, "Arkeolojik" dergisi, 1960, 2

Kırk seneden beri Rus sınırında bulunan Tunç hakkındaki araştırmalar, arkeolojik, 1959, 6

L.A. Yevtühov, Yenisey'deki Kırgızlar, Hakaslar ve Abananlar'ın arkeolojik heykelleri, Moskova, 1948

S.L. Utçenko, Dünya Tarihi, cilt 2, Moskova, 1956

V.D. Grekov, Moğolistan Tarihi, Moskova, 1954.

L.S. Vasiliyev, Eski Çin Medeniyeti'nin Menşei, "Tarih Mesele" (dergi), 1974, 12

(32) Bahaeddin Ögel, İslamiyet'ten önce Türk Kültür Tarihi, TTK Ankara, 1991: 3-21

(33) Şemseddin Günaltay, Yakın Şark, TTK, 1987:33-126

Şimdi ve dil ve yazı meselesiyle bu konuya girmek istiyoruz:

1962 yılında Fransa'nın Vichy kentinde bulunan ve adına Glozel Yazıtı denilen yazılar ortaya çıkmıştı. Bilimsel araştırmalara göre, bu yazıtlar dörtbinbeşyüz yıl önceye dayanıyormuş. Paris'in "Sorbonne 6 Section"da bulunan "Geleneksel Halk Müzesi"nde uzun seneler kalan bu "yazıtlar"ı Avrupalı araştırmacılar bilinmeyen dille yazılmış yazıtlar diye teşhis koymuşlardır. Yazılarda yirmiüç harf olup, ondört harf Gök Türk yazıtına tamamen benzemektedir. 1984 senesinde sayın Haluk Tarcan bu konuda araştırmaya başlamış ve müzede bulunan kaynaklara göre bu yazıttan başka Hititler'den evvel Yunanistan ve Anadolu'da Türklerin yaşadığını gösteren birçok bilgiler bulununca; hemen sayın Kâzım Mirşan'a bu yazıtları göndermiş. Kâzım Mirşan, Gök Türk yazıtına benzemekte olan bu yazıtları incelerken, bu yazıtın Türkçe ile yazılmış olduğunu ortaya koymuş. Kâzım Mirşan'ın Almanca, Haluk Tarcan'ın Fransızca ile yazılan bu araştırmaları Avrupa'nın otuzbeş üniversitesine gönderilmiştir. Kâzım Mirşan Türkiye'de bu konuda sekizden fazla kitap ve makale yazmıştır.(34)

1978 yılında Kazakistan'da Alma-ata'nın doğusunda, Issık Göl'ün kıyılarında, M.Ö. 5.-4. yüzyıllardan kalma bir mezarda Gök Türk harflerinin arkaik bir şekli ile Türkçe sanılan bir yazı bulunmuştu.(35)

Türkler'in ataları hem Avrupa (36)hem kuzey Asya'ya yayılmışlar, yalnız Güney Sibiry'a gidenler sonunda Türk olarak ortaya çıkmıştır.

(34). Ben bu haberi duyunca hemen Paris'teki Türk Büyükelçiliği'ne mektup yazmıştım. Üçüncü kâtip Esra Demir isteğimi bu konuda araştırma yapan Haluk Tarcan'a vermiş. Ve Haluk Tarcan, bu yazıtla ilgili bir çok belgeleri Paris'ten bana göndermişti. Sayı No: 0407/7-2342-671, 18 Ekim 1993

Kazım Mirşan araştırmaları için bak. "Prototürkçe yazıtlar", Ankara, 1970; "Protogrekçe yazıtların deşifre edilmesi, Ankara 1973; "Altın Yarık Tipi ve Proto Türkçe", Ankara, 1978; "Prototürkçe'den bugünkü Kürtçe'ye", Ankara, 1983; "Uygun-Selene yazıtlar için...", Türk Kültür Dergisi, Nisan-Mayıs, 1983; "Anadolu Prototürkler'in İzi", Ankara, 1985; "Prototürk Bilginlerine göre Astro-fizik...", Yeni Çağır A.Ş. Ankara, 1993

(35) Emel Eşin, İslamiyet'ten önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. İstanbul Edebiyat Matbaası, 1978:3 İstanbul.

(36) Türkler'in ataları Avrupa'ya kadar yayılması için bak. Şemseddin Gü-

Osman Nedim Tuna'nın kaleme aldığı "Sümer ve Türk Dilleri'nin Tarihi ilgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi" adlı eserde, "Sümerce ve Türkçe çok daha eski bir devirde birbiri ile akraba olmuş olabilir veya olmayabilir. Fakat Sümerlerle Türkler arasında dil bakımından tarihî bir ilgi bulunduğunu" Türkçeye benzeyen 168 Sümerce kelimeyle ispat etmiştir. Türkler'in en az M.Ö. 3500'lerde Türkiye'nin Doğu bölgesinde bulunduğunu tespit etmiştir. Bugünkü dünya dilleri arasında en eski yazılı belgelere sahip olan dilin Türk Dili olduğunu ve M.Ö. 8500 yılına dayandığını açıkça ortaya koymuştur.(37) Yani Türkler'in ataları M.Ö. dörtbinli yıllarda Anadolu'da yaşamış oluyor. Şemseddin Günaltay, tarihsel, antropolojik ve arkeolojik konudaki araştırmalarının sonucunda Türkler'in atalarının Sümerlerle bir teması olduğundan bahsetmişti. Osman Nedim Tuna dil konusunda Sümerlerle temasların olduğunu da ispat etmişti. Acaba Sümerler veya bir grup Sümerler, Türkler'in atalarıyla doğuya göç etmiş miydi? Eski Çin kaynağı Ch'un-ch'iu ve Tso-chuan adlı eserde Türk kaymı olan Ti'lerin bir kabilesinin adı Sau-men olarak, tarihte ise Uzun Ti'ler olarak geçiyor. Konfüçyüs'ün dediğine göre, bunların boyu iki metre, kıyafetleri Ti'ler gibi. M.Ö. 615 senesinde Derebeylik devleti Ch'i (M.Ö.1027-379) ile savaşmış ve mağlup olup Ch'i devletine tâbi olmuştu. Liderlerinin adı Chiaou-Ju(38). Bunların tipine bakarsak, Akdeniz tipidir. Yalnız bunlar Sümerler mi değil mi? Şu anda yeterince kaynak yoktur.

naltay, "Yakın Şark", 1987:113;

Bahaeddin Ögel, İslamiyet'ten önceki Kültür Tarihi, 1991:7-8;

İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, 1988:49

- (37) Osman Nedim Tuna, "Altay Dilleri Teorisi", Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 1983:52-55

"Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990:47-52

- (38) Ch'un-ch'iu. Konfüçyüz M.Ö. 481 senesinde Çin topraklarındaki Chou İmparatorluğu'nun (M.Ö. 1027-256) derebeylik devleti Lu'nun (M.Ö. 102-250) tarihini yazmıştı. M.Ö. 722-M.Ö. 494 yılları arasında olan bu tarihi esere Ch'un-ch'iu adı verilmiştir. (Ch'un bahar, Ch'iu sonbahar demektir ve seneler, tarihler anlamındadır). Lu Devletinin Tso-ch'iu-min adlı tarihçisi bu kitabın üzerinde açıklama yapmış, dolayısıyla bunu Tso-chuan adlandırmıştı. Lu Devletinin Ku-lian adlı tarihçisi tekrar Ch'un-ch'iu'nun üzerinde açıklama yapmış ve bu kitabı Ku-lian-chuan diye adlandırmıştı. Ch'i Devleti'nin (M.Ö. 1027-379) Kung-yang

Azerbaycan ve Kazakistan'da, Türk dili bakımından Türklerin ataları hakkında çok çalışmalar yapıldı. Azerbaycan Türkoloğu Yusuf Yusufov, Rusya-Kazakistan, Azerbaycan, Almanya ve Türkiye'de bulunan kaynak ve araştırmaların üzerinde, Türk Dili bakımından Türkler'in ana yurdunun Kafkasya ve Anadolu olduğunu ortaya koymuştur.(39)

Çin kaynaklarındaki araştırmamız, arkeolojik araştırmalar, antropolojik araştırmalar ve Türk Dili konusundaki araştırmalar şunu söylüyor-ki; Türkler'in ilk ana yurdu, Akdeniz ve Hazar Deniz'in arasındadır. Yani büyük Kafkasya ve Anadolu'dur. Bu sonuca varırken, Türk milleti hakkındaki antropolojik konudaki zıtlıklar, tarih öncesi Anadolu ve bazı Avrupa ülkelerinde Türklere ait arkeolojik buluntular hakkındaki problemler kolayca çözülecektir ve tarihte görülen bir çok yanlış yorumlar da düzelmiş olacaktır.

Türkler'in atası önce Dolikosefali olup bugünkü Anadolu, Kafkasya ve Suriye gibi bölgelerde yaşamaktaydılar. Bu sırada Mezopotamya kültürünü taşımaktadırlar (ve etkisindeler). Dolayısıyla, Türkler'in ataları Sümerlerle bir temasta olmuştur.(40) Bilinmeyen bir sebeple, Dolikosefal

adlı tarihçisi tekrar Ch'ün-ch'iu'nun üzerinde açıklama yapmış ve bu kitabı Kung-yang-chuan diye adlandırmıştır. Han Sülalesine (M.Ö. 206-M.S. 8) gelince, Konfüçyüs'ün yazdığı Ch'ün-ch'iu kayıp olmuş ve diğer üç tane kitabı 1190-1194 yıllarında Çin'in diğer on tane klasik kitaplarıyla birlikte "onüç klasik eser" diye bir kitap haline getirilmiştir. Şu anda kullandığımız kaynakça bu toplu kitaptır.

Kaynaklar için bak. Onüç Klasik Eser, (Halk Neşriyatı, Nan-chang, 1979) Tso-chan, 1979:1850)

Ku lian-chuan, 1979:2408,

Kung yang-chuan, 1979:2271

- (39) Prof. Dr. Yusuf Behluloğlu Yusufov, geçen sene Türkiye'de yapılan bir dil kongresinde sunduğu "Proto Türkler'in ilk vatanının Önyasya'da olması Baredé" konulu bildirisinin asıl metni Rusça olup Ankara "Ata-Türk Kültür Merkezi Arşivi"nde saklanmaktadır. Bu merkezin başkanı Prof. Dr. Sadık Tural'ın yardımıyla bu metne ulaşabildim.

- (40) Sümerler'in en eski brakisefal tipi olduğundan A. Zeki Velidi Togan, "Umumi Türk Tarihine Giriş" adlı eserinde bahsetmektedir (1981:11). Önyasya eski tarihinin büyük alimi Fr. Hommel, Sümerleri tamamiyle bir Türk kavmi sayarak; Türk kavimlerinin en eski cedlerinden bir şu-



tipindeki Türk ataların kimisi Avrupa'ya, kimisi Kazakistan'a, kimisi Hindistan'a, kimisi de Güney Sibirya ve Kuzey Çin'e göç etmiştir.

Dolayısıyla, Türk ataların İndo-German ile olan ilişkileri(41), Hindistan'da Türk ataların izinin bulunması(42), Fransa'da bulunan eski yazıtlar, Anadolu'da bulunan proto Türklere ait kültürler ve güney Sibirya-Kuzey Çin arasındaki Türk ataların izleri hakkındaki soru işaretleri kolayca çözümlenmektedir.

Yalnız, Türkler'in atası ve Moğolistan'da bulunan ilk Türkler arasında anlam bakımından azıcık fark vardır. Çünkü, beyaz ırkın Dolikosefal Türk atalarından bir grubu, Güney Sibirya ve Kuzey Çin'e gider, orada yerli Mongoloit halklarla karışır. Sonra da, beyaz ırkın Brakisefal'lıları buraya gelip tekrar Dolikosefal-Mongoloit insanlarla karışır ve böylece Türk milleti ortaya çıkar. Bu karışım M.Ö. 3000-1000 yılları arasında gerçekleşmiştir. Beyaz ırkın Türk ataları Mongoloitlerle kaynaşp, Türk milletini devam ettirmişlerdir. Diğer bölgelere giden Türk ataları kendi özelliğini kaybetmiş ve asimile olmuştur.

---

benin M.Ö. 5000 senelerinde Orta Asya'daki anayurdundan ayrılarak Önasya'ya gelmiş ve Sümerleri teşkil etmiş olduğunu iddia etmektedir (Fr. Hommel, *Geschichte Babylons und Assyriens'in Oncken's Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen*, I, 252. Aynı yazarın *Die Verwandtschaftsverhältnis der Sumerischen in Festschrift für P.W. Schmidt*, Wien, 1928:67-74).

- (41) Wilhelm Koppers'nin "İlk Türklük ve İlk İndo? Germanik" araştırmasında, Türk ataları ve ilk İndo Germanlerin içiçe temasları olduğunu tesbit etmektedir (Belleten, Cilt 5, Ankara 1941:439-480)

A. Zeki Velidi Togan'ın "Umumi Türk Tarihine Giriş" eserinde bu konu da incelenmiştir (1981:11).

- (42) A. Zeki Velidi Togan, "Umumi Türk Tarihine Giriş"te bu konuda uzman olan bir çok tarihçinin eserleri incelenmiştir (1981:13)